

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย และการนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้เพื่อส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตร เมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

การทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย ในทางปฏิบัติพบว่าบริษัทนำการทำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ผิดกับหลักการ ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกรหลายประการ ซึ่งต้องพิจารณาว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีช่องว่างอย่างไร และเพียงพอที่จะคุ้มครองเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมจากการทำเกษตรพันธะสัญญาได้หรือไม่ จึงต้องทำการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาในไทยและการนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้เพื่อส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ปัญหาที่เกิดจากการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย

เมื่อได้ศึกษารูปแบบการทำเกษตรพันธะสัญญาบทที่ 2 มาแล้ว การทำเกษตรพันธะสัญญา ยังมีปัญหาที่พบหลายประการ โดยจะทำการศึกษาจากเกษตรพันธะสัญญาการเลี้ยงปลานิลในกระชัง การปลูกข้าวโพดพันธุ์ การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่เนื้อและไข่ ดังต่อไปนี้

1. การเลี้ยงปลานิลในกระชัง

จากการศึกษาเกษตรพันธะสัญญา รูปแบบการเลี้ยงปลานิลในกระชัง พบว่าในการทำข้อตกลงและเงื่อนไขในสัญญาทั้งหมดนั้น ถูกกำหนดโดยฝ่ายบริษัทแต่เพียงฝ่ายเดียว เกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรอง ขั้นตอนและปัจจัยการผลิตในการผลิตอยู่ในความดูแลของบริษัททุกอย่างทั้งเรื่องอาหารปลา ยา วัคซีนต่าง ๆ บริษัทจะมีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมเกษตรกรในการเลี้ยงปลา และยังพบความไม่เป็นธรรมในกรณีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องอาหารปลาไม่ได้คุณภาพ อาหารที่ไม่ได้คุณภาพคืออาหารที่จมน้ำเพราะปลานิลแปลงเพศจะกินอาหารที่ลอยน้ำ หากอาหารจมน้ำ ปลาก็จะไม่กิน และอาหารก็จะหลุดลอยลอดออกนอกกระชังปลา ถ้าอาหารปลาจมน้ำในปริมาณมาก เกษตรกรจะแจ้งให้บริษัทมารับอาหารปลาคืน บริษัทจะรับอาหารปลาคืนเฉพาะในส่วนที่ยังไม่เปิดถุงเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาราคา

อาหารปลาที่บริษัทเอามาลงให้กับผู้เลี้ยงปลาจะมีราคาแพงกว่าท้องตลาด 30 บาท ต่อกระสอบ ยกตัวอย่างเช่น นาย ก ตลอดระยะเวลาการเลี้ยงปลาใช้อาหารปลาทั้งหมด 590 กระสอบและตลอดการเลี้ยงใช้เวลาไม่น้อยกว่า 135 วัน คิดเป็นเงิน 17,700 บาท สอดคล้องกับรายงานของ ปาริชาด พ.ศ.2545 ว่าเกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100) กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าอาหารปลาขึ้นราคาหลายครั้ง อาหารราคาแพง แต่ปลานิลยังมีราคาเท่าเดิม ตั้งแต่เริ่มโครงการเลี้ยงปลาในกระชัง ทำให้ต้นทุนการผลิตปลานิลสูง (เพ็ญพรรณ ศรีสกุลเตียว, สุภัทรา อุไรวรรณ และอาภรณ์ โพธิ์พงษ์วิวัฒน์, 2551, หน้า 104)

2. ปัญหาเรื่องราคาขายและเวชภัณฑ์ สินค้าจำพวกยาและเวชภัณฑ์ของบริษัทราคาจะสูงกว่าราคาตามท้องตลาดร้อยละ 40-50 ยกตัวอย่าง เช่น ค่างทับทิม ราคา 80 บาท บริษัทจะขายให้แก่ผู้เลี้ยงในราคา 140 บาท

3. ปัญหาเรื่องพันธุ์ปลา บริษัทเป็นผู้จัดส่งพันธุ์ปลามาให้ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริษัทจะหาได้ โดยการลงพันธุ์ปลาในแต่ละครั้ง ผู้เลี้ยงไม่สามารถเลือกพันธุ์ปลาที่มีขนาดมาตรฐาน บางครั้งก็ได้พันธุ์ปลาที่ไม่เป็นหมัน (ปลาไข่ ปลาไม่เป็นหมัน คินเพศกลายเป็นตัวเมีย) ปลาคละขนาด ปลาไม่ เป็นหมัน คือปลาที่กินอาหารเข้าไปแต่ไม่โต โดยปกติแล้วในช่วงระยะเวลา 4 เดือน ปลาจะสามารถขายได้ 1 รอบ โดยมีน้ำหนัก 8-9 จีด/ตัว แต่กรณีปลาไม่ เป็นหมัน จะมีน้ำหนัก 3-5 จีด/ตัว ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาในเรื่องราคาที่ต้องลดลงครั้งหนึ่ง และมีต้นทุนสูงขึ้นอีกจากการกินอาหารของปลาซึ่งปลาไข่ก็กินอาหารปริมาณเท่ากับปลาเป็นหมัน แต่อัตราการเจริญเติบโตน้อยกว่ามาก

4. ปัญหาเรื่องการไม่มาจับปลาในเวลาที่กำหนด โดยบริษัทมาจับปลาไม่ตรงเวลา ปกติบริษัทจะมาจับปลาเมื่อครบ 4 เดือน ซึ่งน้ำหนักโตเต็มที่ แต่บริษัทอาจมาจับปลาก่อนซึ่งเป็นช่วงปลาขาดน้ำหนัก บางครั้งมาจับปลาหลังจากเลี้ยงไปแล้ว 5 เดือน ทำให้เกษตรกรต้องซื้ออาหารปลาเพิ่มอีก 1 เดือน ซึ่งชาวบ้านต้องให้อาหารปลาตลอด แต่เมื่อบริษัทมาจับปลาพบว่าปลาน้ำหนักต่อตัวเกินมาตรฐาน บริษัทจะกดราคาเพราะว่าปลาตัวใหญ่เกินไปไม่เป็นที่นิยม ทำให้เกษตรกรต้องขาดทุน

5. ปัญหาเรื่องเกษตรกรต้องแบกรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการผลิต ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม คลื่นพัง กระชังปลาขาด การระบาดของเห็บระฆังและปลิงใส ปลาตายจากการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานและน้ำในแม่น้ำซึ่งน้อยทำให้ปลาขาดออกซิเจนและตาย ปัญหาเหล่านี้เกษตรกรต้องแบกรับภาระฝ่ายเดียว

6. ปัญหาเรื่องเงินประกันการเลี้ยงปลา เกษตรกรต้องวางเงินประกันไว้กับบริษัทก่อนจึงจะได้เลี้ยงปลา เพื่อเป็นการประกันความเสี่ยงในการเลี้ยงปลา หลังการจับปลาเสร็จสิ้นแล้ว

บริษัทจะหักลบกลบหนี้ในส่วนต่าง ๆ ที่บริษัทอ้างว่าสำรองจ่ายให้ก่อน ทั้งที่เอาเงินประกันของผู้เลี้ยงไปแล้ว ถ้าขาดทุนบริษัทก็จะหักเงินประกันที่วางไว้ บางรายถึงกับโดนหักเงินประกันทั้งหมด

7. ปัญหาเรื่องการกำหนดราคาซื้อขาย จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาพบว่า เกษตรกรมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก ปัญหาเรื่องนี้ที่กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังเผชิญอยู่คือ การเป็นหนี้หมุนเวียน เกษตรกรผู้เลี้ยงปลากระชังเป็นหนี้เกือบทุกคน ตั้งแต่ที่เริ่มเลี้ยงปลากระชัง ผู้เลี้ยงปลากระชังส่วนใหญ่ต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อใช้ลงทุนทำกระชังปลาและซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ โดยมีเกษตรกรที่เป็นหนี้สูงที่สุดคือ 1,300,000 บาท (FAIR Contract FREE Farming ปลดแอกเกษตรกรจากพันธนาการ, ออนไลน์, 2554)

2. การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน

ปัญหาที่เกษตรกรผู้ทำเกษตรพันธะสัญญาปลูกข้าวโพดฝักอ่อนกับบริษัท บริษัทกำหนดให้เกษตรกรต้องใช้ปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และปฏิบัติตามขั้นตอนที่บริษัทกำหนด และราคาซื้อขายก็ถูกกำหนดโดยบริษัท เกษตรกรไม่สามารถต่อรองในเรื่องใด ๆ ได้ และก็ยังพบความไม่เป็นธรรมในกรณีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องการผลิตโดยปัญหาเฉลี่ยที่เกษตรกรพบมากจะเป็นร้อยละ 90.00 เป็นปัญหาเกี่ยวกับปุ๋ยและสารเคมีราคาแพงคิดเป็นความรุนแรงเนื่องจากมีระดับความรุนแรงเท่ากับ 2.33 (จากคะแนนเต็ม 3 คะแนน)

2. ปัญหาเรื่องน้ำท่วมทำลายผลผลิต คิดเป็นร้อยละ 46.67 ระดับความรุนแรงเท่ากับ 1.78

3. ปัญหาเรื่องสภาพภูมิอากาศแปรปรวน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ระดับความรุนแรงเท่ากับ 1.67

4. ปัญหาเรื่องการตลาดที่พบได้แก่ไม่สามารถต่อรองราคาจากผู้รับซื้อได้เมื่อมีการปรับราคาซื้อขายตามสถานะตลาดคิดเป็นร้อยละ 63.33 ระดับความรุนแรงเท่ากับ 1.85

5. ปัญหาเรื่องราคาผลผลิตไม่แน่นอนเท่ากับปัญหาถูกกดราคาซื้อขายจากผู้ซื้อ คิดเป็นร้อยละ 26.67 ระดับความรุนแรงเท่ากับ 1.40 และ 1.20

6. ปัญหาเรื่องข้อมูลการตลาดขาดประสิทธิภาพคิดเป็นร้อยละ 23.33 ระดับความรุนแรงเท่ากับ 2.60 (พรพิมล ทองธรรมชาติ, 2550, หน้า 101-102)

3. การเลี้ยงสุกร

การเลี้ยงสุกรในระบบเกษตรพันธะสัญญาทั้งในรูปแบบจ้างผลิตและประกันราคา การตกลงทำสัญญา เกษตรกรต้องเตรียมโรงเรือนตามคำแนะนำของบริษัทก่อน หลังจากนั้นบริษัทจึงจัดการส่งพันธุ์สุกรมาให้ การดูแลเลี้ยงดูก็ต้องทำตามคำแนะนำของบริษัทอย่างเคร่งครัด และการคำนวณราคาก็ถูกกำหนดโดยบริษัททั้งสิ้น เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองได้เลย และยังพบความไม่เป็นธรรมในกรณีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องพันธุ์สุกร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ยังขาดสุกรพันธุ์ดีที่มีคุณภาพซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดทำให้ต้องซื้อพันธุ์สุกรดีจากบริษัทเอกชนที่มีราคาแพง จึงเป็นการเพิ่มต้นทุนสูงขึ้น

2. ปัญหาเรื่องการก่อสร้างโรงเรือนสุกร จะต้องใช้ความรู้และมีเงินทุน

3. ปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากเกษตรกรรายย่อยมีการเลี้ยงสุกร โดยต้องซื้ออาหารสำเร็จรูปและหัวอาหารในราคาแพงตลอดปี ประกอบกับคุณภาพของอาหารไม่ได้มาตรฐาน และมีการปลอมปนยาที่เกษตรกรรายย่อยจะตรวจสอบและหาซื้อวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพในราคาที่ยุติธรรม

4. ปัญหาเรื่องโรคระบาด เป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพการเลี้ยงสุกรในปัจจุบันและมีผลต่อเนื่องถึงการพัฒนาการผลิตและการตลาด มีผลกระทบ ต่อเนื่องไปถึงการส่งสุกรไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีกด้วย โรคระบาดสัตว์ที่ทำความเสียหายให้แก่การผลิตสุกรทั้งชนิดรุนแรงและร้ายแรง อาทิ โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and mouth disease) โรคพิษสุนัขบ้าเทียม (Aujeszky's disease) อหิวาต์สุกร (Hog cholera or swine fever) เป็นต้น

5. ปัญหาเรื่องเงินทุน เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรที่ไม่ค่อยได้กู้ยืมเงินในระบบเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) เพราะ ธ.ก.ส. จะให้เฉพาะแต่สหกรณ์การเกษตร แต่สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรหรือสหกรณ์การผลิตปศุสัตว์อื่น ๆ มีโอกาสกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ได้น้อย ทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดแคลนเงินในการลงทุนหรือขยายการเลี้ยง

6. ปัญหาเรื่องการศึกษา เกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อยเพราะเป็นเกษตรกรรายย่อยซึ่งทำให้ขาดโอกาสรับเทคโนโลยีในการผลิตสุกรเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาการผลิตสุกรของตนเองให้ทัดเทียมกับเกษตรกรระดับฟาร์มหรือบริษัทเอกชนได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสุกรที่เลี้ยง

7. ปัญหาเรื่องวัฏจักรสุกร แม้ว่า การเลี้ยงสุกรในประเทศไทยจะมีแนวโน้มเป็นฟาร์มเพื่อการค้ามากขึ้น แต่ปริมาณการเลี้ยงสุกรของเกษตรกรรายย่อยก็ยังมีอยู่จำนวนมากทำให้มีอิทธิพลต่อปริมาณการผลิตสุกรโดยรวมในแต่ละปี และมีผลกระทบต่อราคาของสุกรที่ออกสู่ตลาดด้วยซึ่งผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยส่วนใหญ่จะใช้ราคาเฉพาะหน้าในการตัดสินใจในการเพิ่มหรือลดการผลิตสุกรอันเป็นผลต่อการเกิด “วัฏจักรสุกร” (Hog cycle) ซึ่งทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรได้รับความเดือดร้อนทั้งด้านการเพิ่มราคาของอาหารสัตว์ ต้นทุนสูงแต่ขายได้ราคาต่ำ จนกระทั่งขาดทุนมากจนถึงจำเป็น ต้องเลิกเลี้ยงในที่สุด และเมื่อราคาดีจะเริ่มมีผู้สนใจมาเลี้ยงเพิ่มขึ้นอีกเป็นวัฏจักร (นวลจันทร์ พารักษา, เอมอร อังสุรัตน์, หนูจันทร์ มาตา และจุฬารัตน์ วัฒนะ, 2551, หน้า 19-21)

4. การเลี้ยงไก่เนื้อและไก่ไข่

ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับบริษัทมีลักษณะที่เกษตรกรต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิต และตลาดจากบริษัท เพราะเกษตรกรไม่สามารถที่จะสร้างปัจจัยการผลิตเองได้ เช่น ยา วัคซีน และพันธุ์ไก่ เป็นต้น และต้องทำตามเงื่อนไขที่บริษัทกำหนดมา โดยไม่สามารถเจรจาต่อรองได้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรยอมตกอยู่ภายใต้ระบบเกษตรกรพันธะสัญญา และยังพบความไม่เป็นธรรมในกรณีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องอาหาร ทั้งไก่เนื้อและไก่ไข่พบว่า อาหารจะถูกส่งมาจากบริษัท อำนาจในการเลือกซื้ออาหารไม่ได้ขึ้นอยู่กับเกษตรกร แต่ขึ้นอยู่กับการจัดส่งของบริษัทตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ บางครั้งเกษตรกรก็ต้องยอมรับอาหารที่ไม่มีคุณภาพ ซ้ำร้ายกว่านั้นเกษตรกรบางรายต้องรับอาหารที่เปียกน้ำระหว่างการขนส่งและไม่สามารถคืนได้

2. ปัญหาเรื่องยา วัคซีน และวิตามิน บริษัทจัดหาสิ่งเหล่านี้ให้เกษตรกรตามคำแนะนำของสัตวบาลหรือสัตวแพทย์ของบริษัท แต่แท้จริงแล้วเสมือนบังคับให้เกษตรกรซื้อยา วัคซีน และวิตามิน เพราะเงื่อนไขในระบบเกษตรกรพันธะสัญญาที่เกษตรกรไม่สามารถจัดหาปัจจัยการผลิตเองได้ แม้เกษตรกรพบว่าไม่จำเป็นต้องใช้ยาเข้มข้นตามคำแนะนำ แต่การผลิตไก่ 1 รุ่น เกษตรกรต้องซื้อยา วัคซีนและวิตามินตามที่สัตวแพทย์ประจำฟาร์มกำหนด ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับค่าใช้จ่ายประมาณ 8,460 บาท/รุ่น (ฟาร์มที่เลี้ยงไก่ได้ 4,000-4,500 ตัว) จากประสบการณ์ของเกษตรกรพบว่า หากกกไก่ได้สมบูรณ์จะทำให้ไม่จำเป็นต้องใช้ยาอย่างเข้มข้น เนื่องจากไก่เล็กแข็งแรงดี เมื่อไก่โตขึ้นก็จะแข็งแรงเพราะมีภูมิคุ้มกัน สามารถต้านทานโรคได้ แต่ถ้าเกษตรกรอธิบายโต้แย้งกับสัตวแพทย์ของบริษัทจะถูกตั้งข้อสังเกตว่าเกษตรกรไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่แนะนำ นอกจากนั้นการใช้ยาอย่างเข้มข้นก็ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ต้องเผชิญต่อความเสี่ยงด้านสุขภาพ

3. ปัญหาเรื่องพันธุ์ไก่ ระบบการจอบพันธุ์ไก่ไม่สามารถดำเนินการตามความต้องการของเกษตรกรได้ เนื่องจากจำนวนพันธุ์ไก่ที่เกษตรกรต้องการมีจำนวนจำกัด ถ้าหากจะรอก็ไม่ทันต่อความต้องการของเกษตรกรที่จะเลี้ยงไก่ในช่วงนั้น ทำให้เกษตรกรต้องยอมรับเงื่อนไข อีกทั้งได้พบว่ามีกรณีที่บริษัทได้จัดส่งพันธุ์ “ไก่ขุ่ม” ซึ่งไก่ขุ่ม หมายถึงการขุ่มไก่ไม่แข็งแรง น้ำหนักไม่เต็มรวมกันซึ่งให้เต็มกิโลกรัมที่ต้องการและให้พอดีตามน้ำหนัก แต่จำนวนลูกไก่เกินจำนวน ปกติ และถ้ามีความสัมพันธ์ไม่ดีกับบริษัทเกษตรกรจะกังวลว่าตนเองอาจถูกกลั่นแกล้ง

4. ปัญหาเรื่องการบังคับให้เกษตรกรเลี้ยงไก่แบบเล้าปิดตามมาตรฐานฟาร์มของสหภาพยุโรป (European Union: EU) ซึ่งต้องใช้ต้นทุนในการทำฟาร์มและอุปกรณ์สูงถึง 800,000 บาท และมีค่าใช้จ่ายที่ตามมา เช่น ค่าไฟฟ้า 8,000 บาทต่อเดือน การเลี้ยงไก่ในเล้าปิดทำให้ไก่อ่อนแอ และจำเป็นต้องใช้ยากับวัคซีนเข้มข้น ขณะที่ไก่จะอยู่ในสภาพแออัดมากขึ้นเมื่อไก่มีขนาดโต

5. ปัญหาเรื่องการจับและการกำหนดวันเวลาจับไก่จะขึ้นอยู่กับบริษัท โดยปกติมี 2 กรณี คือ บริษัทจะมาจับไก่เพื่อนำไปแปรรูปเอง หรือลูกค้าของบริษัทมาจับที่ฟาร์ม ซึ่งปัจจุบันสามารถแบ่งประเภทของไก่ที่ถูกเลือกจับได้ 3 ประเภท ดังนี้ ไก่เล็ก นำไปทำไก่ย่าง อายุไก่ 30-34 วัน น้ำหนักประมาณ 1.6-1.7 กิโลกรัม ผลตอบแทนตัวละ 4 บาท ไก่ระยะกลาง อายุไก่ 35-39 วัน น้ำหนักประมาณ 1.8-2.1 กิโลกรัม ผลตอบแทนตัวละ 5 บาท ไก่โต อายุ 40-45 วัน น้ำหนักประมาณ 2.2-2.4 กิโลกรัม ผลตอบแทนตัวละ 6 บาท เงื่อนไขการจับไก่ของบริษัท ระหว่างพ.ศ. 2536-2547 การเลี้ยงไก่เนื้อในโรงเรือนเปิด บริษัทจะจับไก่ระยะ 40-45 วัน ซึ่งเป็นระยะที่มีผลตอบแทนดี แต่ปัจจุบันการจับไก่ของบริษัทบางรายได้ย่นระยะเวลาเหลือประมาณ 30 วัน ปกติการใช้จะถูกคำนวณไว้ในระยะเวลา 40 วัน จึงจะไม่มีสารตกค้าง เพราะฉะนั้น การมาจับไก่เร็วกว่าปกติ เช่น 30-35 วัน ยาอาจตกค้าง ส่วนไก่ระยะ 40 วัน แต่น้ำหนักไม่ถึง 2.3 กิโลกรัม บริษัทจะไม่มาจับโดยเกษตรกรต้องขุนไก่ให้ได้น้ำหนักตามที่บริษัทต้องการ ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับค่าอาหารเพิ่มขึ้น และการจับไก่ในโรงเรือน บริษัทจะคัดเลือกเพศไก่ตามความต้องการของตลาด ทำให้บางครั้งบริษัทไม่จับไก่ไปทั้งหมด ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการดูแลเพิ่มขึ้น

6. ปัญหาเรื่องเกษตรกรต้องแบกรับความเสี่ยงทั้งไก่เนื้อและไก่ไข่ ในปัญหาที่เกิดขึ้นจากการผลิต การตายของไก่ที่เกิดจากหลายสาเหตุ เช่น พันธุ์ไก่ไม่ดี การแพร่ระบาดของไข้หวัดนก หรือเชื้อโรคต่าง ๆ ระบบไฟฟ้ามีปัญหา หัวแก๊สอุดตัน ไฟไหม้ และน้ำท่วมฟาร์ม เป็นต้น

7. ปัญหาเรื่องผลตอบแทนที่ได้รับ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญาที่ต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้นในโรงเรือนระบบปิดเพื่อดูแลฟาร์มไก่ตลอดช่วงระยะเวลาการผลิต เพื่อป้องกันปัญหา เช่น ไฟฟ้าขัดข้อง ไฟไหม้ฟาร์ม เป็นต้น ทุกขั้นตอนการผลิตที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงทำให้เกษตรกรต้องเครียด แต่ผลตอบแทนที่ได้รับไม่คุ้มค่า จากการบอกเล่าและการดูเอกสารใบแจ้งผลการตอบแทนการเลี้ยงไก่ของบริษัทที่ส่งให้ชาวบ้านหลังจากไปขึ้นเงิน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับต้นทุนการเลี้ยง แสดงถึงต้นทุนการเลี้ยงไก่ในแต่ละรุ่น ต้องจ่ายค่าอะไรบ้าง รวมถึงการสรุปออกมาว่าเกษตรกรมีผลตอบแทนการเลี้ยงสุทธิ (กำไร) หรือ ขาดทุนเป็นจำนวนเงินเท่าไร แต่ไม่ได้คิดรวมกับต้นทุนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งเกษตรกรต้องแบกรับเป็นจำนวนมาก ดังเช่น ค่าไฟฟ้า โดยปกติถ้าขนาดฟาร์มที่เลี้ยงไก่จำนวน 4,500-5,000 ตัว จะเสียค่าไฟประมาณ 8,000 บาท/รุ่น ค่าแรงงานถ้าคิดตามรายได้ขั้นต่ำในพื้นที่ประมาณ 182 บาท/วัน ค่าที่ดินถ้าเปรียบเทียบกับการให้คนอื่นเช่า ค่าซ่อมบำรุงแล้ว อย่างเช่นเกษตรกรบางรายภายใน 1 ปี ต้องเสียค่าซ่อมแล้วประมาณ 1 แสนบาท เช่น ไม้ หลังคา ฟ้า อื่น ๆ ต่อจากนั้นจะมีค่าน้ำมันรถในการเดินทาง ตลอดจนค่าภาษีโรงเรือน ซึ่งส่วนมากเกษตรกรคิดว่า ตนเองได้กำไรตามนั้น อย่างไรก็ตามในกรณีของเกษตรกรคนหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นฟาร์มไก่ที่เลี้ยงไก่ไม่ค่อยขาดทุนหรือเลี้ยงดีที่สุดในหมู่บ้าน พอสอบถามถึงรุ่นที่แล้วพบว่า “รุ่นที่แล้วได้กำไรแปดพันแต่ไม่ได้คิดค่าไฟ” ซึ่งค่าไฟที่ต้องจ่ายประมาณ 8,000 บาท (FAIR Contract FREE Farming ปลดแอกเกษตรกรจากพันธนาการ, ออนไลน์, 2554)

สรุปปัญหาที่เกิดจากการทำเกษตรพันธะสัญญาในประเทศไทย

1. ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของการทำเกษตรพันธะสัญญาคือปัญหาเรื่องอำนาจต่อรอง บริษัทมีอำนาจต่อรองที่เหนือกว่า สัญญาถูกทำขึ้นโดยบริษัทเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของสัญญาแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นสัญญาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่บริษัท เช่น กำหนดให้เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิต จากบริษัทเท่านั้น โดยอ้างว่าเพื่อให้ผลผลิตได้มาตรฐานตามที่บริษัทกำหนด โดยบริษัทจะทำการหักราคาปัจจัยการผลิตที่บริษัทเป็นผู้กำหนดจากเงินที่เกษตรกรจะได้รับ เกณฑ์ในการคำนวณราคาผลผลิตให้เกษตรกร บริษัทก็เป็นผู้กำหนด เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองรายละเอียดในสัญญาได้เลย การกำหนดเงื่อนไขในสัญญาให้เป็นคุณแก่ตนฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงความเป็นธรรม และนำเสนอร่างสัญญานั้นต่อผู้บริโภค และคู่กรณีมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าในลักษณะมัดมือชกกว่าถ้าไม่ยอมตกลงทำสัญญาตามเงื่อนไขนี้ก็ไปให้พ้น ไม่ต้องมาทำธุรกิจด้วย (Take it or leave it contract) (เจริญ ภักดีธนากุล, 2541, หน้า 3) เช่นเดียวกับรายงานของพอพันธ์ อูยานนท์ และคณะที่กล่าวว่าบริษัทเป็นฝ่ายรับรู้และกำหนดข้อกำหนดและเงื่อนไขทั้งหมดของสัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยส่วนใหญ่ของเกษตรกรผู้เป็นคู่สัญญามีได้รับรู้หรือเข้าใจในรายละเอียดของข้อกำหนดและ

เงื่อนไขของสัญญาเลย เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการคำนวณผลตอบแทนให้แก่เกษตรกร ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้เกษตรกรได้ผูกมัดตนเองตามสัญญามาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงไม่เข้าใจและไม่อาจคำนวณหรือตรวจสอบการคำนวณผลผลิตตอบแทนของตนกับบริษัทได้ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ถือได้ว่าข้อมูลของทั้งสองฝ่ายไม่สมมาตรกัน ซึ่งถือเป็นความไม่เป็นธรรมเป็นอย่างยิ่ง (พอฟันซ์ อูยยานนท์ และคณะ, 2552, หน้า 74)

2. ปัญหาเรื่องคุณภาพของปัจจัยที่ใช้ในการผลิต ปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรพันธะสัญญาจะแตกต่างกันไปตามประเภทของพืชหรือสัตว์ที่ทำเกษตรพันธะสัญญา กรณีของการทำเกษตรพันธะสัญญาการปลูกพืช ปัจจัยการผลิตที่ใช้ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี กรณีของการเลี้ยงสัตว์ต้องใช้ปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์สัตว์ อุปกรณ์ในการเลี้ยง อาหาร ยา วิตามิน เป็นต้น จากการศึกษาปัญหาที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่าปัจจัยการผลิตที่บริษัทกำหนดให้เกษตรกรใช้ เช่น กรณีการเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงสุกรและการเลี้ยงไก่ พบว่าบางครั้งพันธุ์สัตว์อ่อนแอไม่มีคุณภาพ ทำให้สัตว์ตาย อ่อนแอ ต้องใช้ยาในการรักษา เกษตรกรต้องจ่ายค่าพันธุ์สัตว์นั้น ทำให้เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายและขาดทุน อาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์ไม่มีคุณภาพ เกษตรกรต้องจ่ายค่าอาหารสัตว์ในราคาปกติ แต่คุณภาพของอาหารไม่ได้มาตรฐาน ทำให้สัตว์ไม่เจริญเติบโตตามที่ควรจะเป็น ทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้ ทั้ง ๆ ที่ต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้นในการเลี้ยงดูแลสัตว์ เช่นเดียวกับ พอฟันซ์ อูยยานนท์ และคณะกล่าวว่าบริษัทซึ่งเข้าทำสัญญาส่วนใหญ่เป็นผู้ควบคุมหรือมีอำนาจเหนือตลาดในเกือบทุกขั้นตอน นับตั้งแต่ปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ เมล็ดพันธุ์ ยา ปุ๋ย อาหาร จนถึงการมีอำนาจเหนือตลาดของผลผลิต ซึ่งทำให้บริษัทสามารถกำหนดราคาตั้งแต่ต้นทางคือการจัดหาพันธุ์และอื่น ๆ ไปจนถึงปลายทาง คือการกำหนดราคาซื้อขายผลผลิตคืน (พอฟันซ์ อูยยานนท์ และคณะ, 2552, หน้า 75)

3. ปัญหาเรื่องราคาของปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรพันธะสัญญา พบว่าบริษัทกำหนดให้เกษตรกรต้องใช้ปัจจัยการผลิตจากบริษัท โดยจะให้เกษตรกรนำปัจจัยการผลิตไปใช้ก่อนแล้วบริษัทจะหักราคาปัจจัยการผลิตจากเงินค่าตอบแทนการผลิตที่เกษตรกรจะได้รับ ราคาปัจจัยการผลิตถูกกำหนดโดยบริษัท เช่น กรณีของการเลี้ยงปลาในกระชังพบว่าอาหารปลาที่บริษัทนำมาให้เกษตรกรมีราคาแพงกว่าท้องตลาด 30 บาท ต่อกระสอบ ยาและเวชภัณฑ์สูงกว่าราคาตลาดร้อยละ 40-50 กรณีการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนก็พบว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาเกี่ยวกับปุ๋ยและสารเคมีราคาแพง กรณีการเลี้ยงสุกรพบว่าราคาอาหารแพงตลอดปี ซึ่งหากราคาปัจจัยที่ใช้การผลิตมีราคาสูงย่อมส่งผลต่อรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับน้อยลง เพราะรายได้ของเกษตรกรดูจากราคาผลผลิตที่ได้รับจากบริษัทหักค่าใช้จ่าย (ปัจจัยการผลิต) นั้นเอง

4. ปัญหาเรื่องเงินทุน การทำเกษตรพันธะสัญญาต้องมีการลงทุน เช่น การเลี้ยงปลานิล ในกระชัง เกษตรกรต้องมีกระชังเป็นของตัวเอง การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน เกษตรกรต้องมีที่ดินและค่าใช้จ่ายในการเตรียมดิน การเลี้ยงสุกรและการเลี้ยงไก่ เกษตรกรต้องมีโรงเรือนสำหรับใช้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมาก เกษตรกรไม่มีเงินลงทุนจึงต้องกู้ยืมเงินมาลงทุน หากบริษัทเลิกประกอบกิจการหรือเลิกสัญญากับเกษตรกร เกษตรกรต้องชำระหนี้เงินและดอกเบี้ยที่กู้ยืมมาทั้งหมดแต่เพียงฝ่ายเดียว บริษัทไม่ได้รับผิดชอบในเงินลงทุนนี้ด้วยเลย

5. ปัญหาเรื่องการรับภาระความเสี่ยงในการผลิตจากการทำเกษตรพันธะสัญญา พบว่า ภาระความเสี่ยงทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง โรคระบาด ไฟไหม้ และที่เกิดจากปัจจัยการผลิตไม่ได้คุณภาพ ไฟฟ้าดับ มลพิษ การขโมยผลผลิต เกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งไม่เป็นธรรมกับเกษตรกร

6. ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการรับซื้อผลผลิต บริษัทไม่มารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร ตามที่กำหนดไว้ ทำให้เกษตรกรต้องให้อาหารสัตว์ ใช้แรงงานในการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ผลตอบแทนกลับลดลง เช่น กรณีของการเลี้ยงปลานิลในกระชัง การมาจับปลาเลยเวลาที่กำหนด ทำให้ปลาตัวใหญ่กว่าเกณฑ์ที่กำหนด บริษัทกดราคารับซื้อ โดยอ้างว่าปลาตัวใหญ่ไม่เป็นที่นิยม กรณีของการเลี้ยงไก่ บริษัทไม่มาจับไก่ในเวลาที่กำหนด เกษตรกรจึงต้องให้อาหารไก่ ต่อมาเมื่อบริษัทมาจับไก่ พบอาหารในกระเพาะ จึงหักราคาไก่ที่ซื้ออ้างว่าเกษตรกรทำให้ไก่มีน้ำหนักมากขึ้น ทำให้เกษตรกรเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่ได้รับผลตอบแทนน้อย จึงไม่เป็นธรรมกับเกษตรกร

7. ปัญหาเรื่องผลตอบแทน ในการทำเกษตรพันธะสัญญาทุกประเภท เกษตรกรต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้น ดูแลเอาใจใส่อย่างพิถีพิถัน เพื่อให้ผลผลิตออกมามีคุณภาพ เกษตรกรหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า แต่ปรากฏว่ากรณีของการเลี้ยงสัตว์ หากคำนวณค่าแรงงาน ค่าไฟฟ้า ค่าเสื่อมราคา ค่าปัจจัยการผลิตแล้ว เกษตรกรต้องขาดทุน ส่วนกรณีของการปลูกพืชก็มีรายได้น้อยกว่าที่ พอพันธ์ อูยยานนท์ และคณะกล่าวหาว่าความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ จากการสำรวจพบว่าตัวเลขสัดส่วนผลประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจัดเป็นอัตราส่วนไม่ถึงร้อยละ 5 ของราคาต้นทุน ทั้งที่เกษตรกรควรจะได้รับส่วนแบ่งในอัตราส่วนร้อยละ 20 ซึ่งถือว่าไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง เมื่อเทียบกับสัดส่วนผลประโยชน์ที่บริษัทได้รับเกือบร้อยละ 60 ทั้งนี้ไม่รวมถึงผลประโยชน์ทางอ้อมที่บริษัทได้รับจากการขายผลิตภัณฑ์อันเป็นปัจจัยการผลิตของตนให้แก่เกษตรกร ซึ่งหากนับรวมผลประโยชน์ทั้งหมดแล้วน่าจะเป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 90 สัดส่วนการจัดสรรผลประโยชน์ที่ต่างกันมากเช่นนี้น่าจะเป็นเครื่องสะท้อนความไม่เป็นธรรมที่

ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งหลังจากที่เป็นประเด็นที่ถูกมองข้ามมาเป็นเวลานานนับ 10 ปี (พอพันธ์ อุยยานนท์ และคณะ, 2552, หน้า 75)

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญา

การที่บริษัทนำเกษตรพันธะสัญญามาทำสัญญากับเกษตรกรก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม จึงต้องพิจารณากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ว่ามีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง โดยพิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ เนื้อหาของกฎหมาย (Substantive) องค์กรที่กำกับดูแล (Institution) การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย (Implementation) กลไกการบังคับ (Mechanism) การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) (ลาวัญญ์ ถนัดศิลป์กุล)

1. เนื้อหาของกฎหมาย (Substantive) จากการศึกษาเนื้อหาของกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรพันธะสัญญาในบทที่ 3 อันได้แก่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา ข้อขาย จ้างแรงงาน จ้างทำของ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 และพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 และพิจารณาว่ากฎหมายดังกล่าวมีเนื้อหาเหมาะสมแก่การนำมาบังคับใช้คุ้มครองเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมจากการทำเกษตรพันธะสัญญา ดังต่อไปนี้

1.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.1.1 นิติกรรมสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้บัญญัตินิยามของคำว่า “สัญญา” ไว้ แต่สามารถนิยามความหมายของสัญญาได้ดังต่อไปนี้ “สัญญาหมายถึง นิติกรรมสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายที่เกิดจากการแสดงเจตนาเสนอ สอนอง ต้องตรงกันของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป มุ่งหวังจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือระงับนิติสัมพันธ์” (ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์, 2553, หน้า 263) จากคำนิยามดังกล่าวจึงต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบของสัญญาดังนี้คือ

1) นิติกรรมที่มีคู่สัญญาตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป การทำเกษตรพันธะสัญญาเป็นการกระทำของเกษตรกรซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและบริษัทซึ่งเป็นนิติบุคคลจึงเป็นการกระทำของบุคคลโดยเกษตรกรแสดงเจตนาจะทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ส่วน

บริษัทแสดงเจตนาจะชำระค่าตอบแทนตามที่กำหนดไว้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ และบริษัทตกลงจะชำระค่าตอบแทนให้ เป็นการตกลงโดยชอบด้วยกฎหมาย มุ่งจะผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและบริษัท การทำเกษตรพันธะสัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัทเป็นเรื่องที่ทั้งเกษตรกรและบริษัทเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำเกษตรพันธะสัญญาและสมัครใจเข้าทำความตกลงกันเองไม่ได้เกิดจากความสำคัญผิดตามมาตรา 156, 157 ถลน้อลตามมาตรา 159 หรือข่มขู่ตามมาตรา 164 ก่อให้เกิดสิทธิแก่คู่กรณีคือ ก่อให้เกิดสิทธิแก่เกษตรกรให้เรียกค่าตอบแทนจากบริษัท และก่ให้เกิดสิทธิแก่บริษัทในการเรียกร้องให้เกษตรกรทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามที่ตกลงกันไว้ จากการพิจารณาองค์ประกอบของนิติกรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 เกษตรพันธะสัญญาจึงเป็นนิติกรรมที่มีคู่สัญญาตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป

2) คำเสนอ คำสนอง ต้องตรงกันของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป โดยฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเป็นคำเสนอ และอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเป็นคำสนอง การทำเกษตรพันธะสัญญามีทั้งที่เกษตรกรเข้าไปติดต่อบริษัท และที่บริษัทเข้าไปติดต่อกับเกษตรกร แต่ในการทำข้อตกลงพบว่าข้อตกลงนั้นได้ถูกจัดเตรียมไว้โดยบริษัทเป็นฝ่ายกำหนดข้อตกลงแต่เพียงฝ่ายเดียว เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองได้ ดังนั้นบริษัทจึงเป็นฝ่ายทำคำเสนอ ส่วนเกษตรกรเป็นผู้แสดงเจตนาสนองต่อข้อตกลงของบริษัทซึ่งเป็นคำเสนอ โดยไม่มีการแก้ไขคำเสนอของบริษัท เมื่อคำเสนอสนองถูกต้องตรงกัน เกษตรพันธะสัญญาจึงเกิดขึ้น

3) มุ่งหวังจะก่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือระงับนิติสัมพันธ์ การทำเกษตรพันธะสัญญามีวัตถุประสงค์เพื่อจะก่ให้เกิดสิทธิแก่คู่กรณีคือก่ให้เกิดสิทธิแก่เกษตรกรให้เรียกค่าตอบแทนจากบริษัท และก่ให้เกิดสิทธิแก่บริษัทในการเรียกร้องให้เกษตรกรทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามที่ตกลงกันไว้

ดังนั้นเกษตรพันธะสัญญาจึงเป็นสัญญาอย่างหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การที่จะใช้กฎหมายเรื่องใดบังคับกับเกษตรพันธะสัญญาต้องพิจารณาก่อนว่าเกษตรพันธะสัญญาเป็นเอกเทศสัญญาตามบรรพ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ เพราะหากเป็นเอกเทศสัญญาแล้วต้องนำหลักกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ มาใช้บังคับ เอกเทศสัญญาในบรรพ 3 ซึ่งเกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาอันได้แก่ ลักษณะ 1 ซื่อขาย ลักษณะ 6 จ้างแรงงาน และลักษณะ 7 จ้างทำของ พิจารณาดังต่อไปนี้

1.1.2 **ซื้อขาย** จากการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453 “อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย” นำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับการทำเกษตรพันธะสัญญา ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริษัทฝ่ายหนึ่ง และเกษตรกรอีกฝ่ายหนึ่ง โดยแยกตามประเภทของการทำเกษตรพันธะสัญญาดังนี้ เกษตรพันธะสัญญาแบบจ้างผลิตไม่ได้โอนกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตจากบริษัทมาเป็นของเกษตรกร แต่ยังคงเป็นของบริษัทเช่นเดิม มิได้มีวัตถุประสงค์ในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เกษตรพันธะสัญญาแบบนี้จึงมิใช่สัญญาซื้อขาย ส่วนเกษตรพันธะสัญญาแบบประกันราคาและประกันตลาดจะมีการซื้อขายเข้ามาเกี่ยวข้องถึง 2 ช่วง แต่ก็ไม่ครอบคลุมลักษณะการทำเกษตรพันธะสัญญาได้ทั้งหมด จึงไม่อาจสรุปได้ว่าการทำเกษตรพันธะสัญญาแบบประกันราคาและประกันตลาดเป็นสัญญาซื้อขาย

1.1.3 **จ้างแรงงาน** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 575 “อันว่าจ้างแรงงานนั้นคือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าลูกจ้าง ตกลงจะทำงานให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่านายจ้าง และนายจ้างตกลงจะจะให้สินจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้” นำมาพิจารณาการทำเกษตรพันธะสัญญาดังนี้ การเข้าทำเกษตรพันธะสัญญาของเกษตรกรทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ เกษตรพันธะสัญญาแบบจ้างผลิต เกษตรพันธะสัญญาแบบประกันราคา และเกษตรพันธะสัญญาแบบประกันตลาด เกษตรกรมิได้ตกลงทำสัญญาในฐานะลูกจ้างของบริษัท เช่นเดียวกับบริษัทที่มีได้ตกลงทำสัญญารับเกษตรกรเข้ามาเป็นลูกจ้างของบริษัทซึ่งจะทำให้บริษัทมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือเกษตรกร การที่บริษัทกำหนดให้เกษตรกรต้องทำตามขั้นตอน คำแนะนำ ของบริษัท ก็เป็นเพียงเงื่อนไขในการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร โดยหากเกษตรกรไม่ปฏิบัติตาม บริษัทก็จะไม่รับผลผลิตและไม่จ่ายค่าจ้างผลิต (เกษตรพันธะสัญญาแบบจ้างผลิต) หรือไม่ซื้อผลผลิต (เกษตรพันธะสัญญาแบบประกันราคา และเกษตรพันธะสัญญาแบบประกันตลาด) แล้วแต่กรณี ไม่สามารถลงโทษเกษตรกรได้เหมือนลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน ประกอบกับการจ่ายค่าตอบแทนของเกษตรพันธะสัญญาทั้ง 3 รูปแบบ บริษัทไม่ได้จ่ายค่าตอบแทนให้แก่เกษตรกรตลอดระยะเวลาที่ทำเกษตรพันธะสัญญา การจ่ายค่าตอบแทนก็คิดตามจำนวนผลผลิตที่ได้มาตรฐานตามที่บริษัทกำหนด เป็นกรณีที่เกษตรกรต้องรับผิดชอบในผลสำเร็จของงานอีกด้วย ดังนั้นเกษตรพันธะสัญญา ทั้ง 3 รูปแบบ จึงมิใช่สัญญาจ้างแรงงาน

1.1.4 **จ้างทำของ** ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 587 “อันว่าจ้างทำของนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับจ้าง ตกลงรับจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้ว่าจ้าง และผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการที่นำ

นั้น” นำมาพิจารณาการทำเกษตรพันธะสัญญาดังนี้แม้การทำเกษตรพันธะสัญญาจะมุ่งให้เกษตรกรต้องทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งมีลักษณะมุ่งถึงความสำเร็จของการทำงาน แต่การที่บริษัทกำหนดให้เกษตรกรต้องทำตามขั้นตอน คำแนะนำของบริษัท เป็นการที่บริษัทเข้ามาควบคุมดูแลการผลิตของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต ซึ่งขัดกับหลักการของสัญญาจ้างทำของที่ผู้ว่าจ้างไม่มีอำนาจเข้ามาควบคุมดูแลการผลิตของผู้รับจ้าง ดังนั้นเกษตรพันธะสัญญาทั้ง 3 รูปแบบ จึงมิใช่สัญญาจ้างทำของ

ลักษณะของการทำเกษตรพันธะสัญญาทั้ง 3 รูปแบบเกิดจากการแสดงเจตนาของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้แก่ เกษตรกรและบริษัทซึ่งมีเจตนาซื้อขายสัญญาตามที่ตกลงกันดังที่สรุปได้ตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีอยู่ 3 รูปแบบ ซึ่งมีลักษณะของสัญญาซื้อขาย สัญญาจ้างแรงงานและสัญญาจ้างทำของ รวมกันในสัญญาฉบับเดียว จึงมีลักษณะของการการบูรณาการ จากลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า แท้จริงแล้วสัญญาจะเป็นรูปแบบอะไร ขึ้นอยู่กับการแสดงเจตนาของคู่กรณีที่ตกลงให้มันเป็นอย่างไรก็ได้(ลาวัญญ์ ถนัดศิลป์) เกษตรพันธะสัญญาเป็นสัญญาอย่างหนึ่งซึ่งฝ่ายเกษตรกรและบริษัทต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันและได้รับผลตอบแทนจากอีกฝ่ายหนึ่ง เกษตรกรก็มีหน้าที่ต้องทำการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ตามที่กำหนดไว้ในสัญญาและมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากบริษัท ส่วนบริษัทก็หน้าที่ปฏิบัติตามสัญญา เช่นชำระค่าตอบแทน สนับสนุนปัจจัยการผลิต รับซื้อผลผลิต และมีสิทธิได้รับพืชหรือสัตว์เลี้ยงที่เกษตรกรผลิตขึ้นมา ดังนั้นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 369 บัญญัติว่า “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ ...” เกษตรพันธะสัญญาจึงเป็นสัญญาต่างตอบแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ตอบแทนได้ แม้การแสดงเจตนาของเกษตรกรเข้าทำสัญญากับบริษัทนั้นจะเป็นเพราะเกษตรกรขาดการรับรู้รายละเอียดของสัญญา และขาดอำนาจต่อรอง ทำให้เกษตรกรถูกเอาเปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็ไม่ทำให้สัญญานั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะ สัญญานั้นสมบูรณ์ผูกพันให้เกษตรกรต้องปฏิบัติตามสัญญา หากไม่ปฏิบัติตามก็ก่อให้เกิดสิทธิแก่บริษัทฟ้องบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา หรือหากไม่สามารถบังคับให้เป็นตามสัญญาที่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายจากเกษตรกรได้ ดังนั้นบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงไม่สามารถคุ้มครองเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมได้

1.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 แม้เกษตรพันธะสัญญาจะเป็นสัญญาสำเร็จรูปตามมาตรา 4 ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540

แต่ผู้ศึกษาเห็นว่าเมื่อพิจารณาลักษณะของการทำเกษตรพันธะสัญญาประกอบ ทำให้เห็นว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ยังไม่สามารถคุ้มครองเกษตรกรที่ได้รับความเป็นธรรมจากการทำเกษตรพันธะสัญญาดังเหตุผลต่อไปนี้

1.2.1 ไม่คุ้มครองการทำเกษตรพันธะสัญญาที่ทำสัญญาด้วยวาจา

1.2.2 การฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 เกษตรกรต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลเอง เกษตรกรที่ทำเกษตรพันธะสัญญาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้น้อย ความรู้ที่น้อย และคิดว่าตนอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าบริษัท จึงไม่กล้านำคดีมาฟ้องศาล ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะคุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ต้องจ้างทนายความและเสียเวลา ประกอบกับหากนำคดีมาฟ้องต่อศาลแล้วยอมทำให้บริษัทไม่พอใจก่อให้เกิดผลเสียต่อเกษตรกรซึ่งอาจถูกกลั่นแกล้งหรือเลิกสัญญาจากบริษัท

1.2.3 การให้ศาลมีดุลพินิจในการที่จะกำหนดว่าแค่ไหนจึงจะเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีนั้นอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมก็ได้ เพราะในข้อเท็จจริงเดียวกัน ผู้พิพากษาแต่ละท่านหรือแต่ละศาลอาจตัดสินหรืออาจกำหนดแตกต่างกันไป ในลักษณะอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิพากษาแต่ละท่าน ทำให้การอำนวยความสะดวกเฉพาะคดี อาจกลายเป็นการสร้างความไม่ยุติธรรมแก่ประชาชนโดยรวมไป (ศนันท์กรณ (จำปี) โสคติพันธ์, 2553, หน้า 485-486)

1.2.4 ภาระการพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ไม่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะจึงต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84/1 มาใช้บังคับ ซึ่งมีหลักกฎหมายว่าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตนให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น เกษตรกรจึงมีภาระการพิสูจน์ว่าสัญญานั้นไม่เป็นธรรมอย่างไร และแค่ไหนจึงเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ซึ่งพิสูจน์ได้ยาก

1.2.5 การที่เกษตรกรต้องนำคดีมาฟ้องจึงจะได้รับการพิจารณาจากศาลเป็นการอำนวยความสะดวกเป็นรายคดี แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมไม่นำคดีมาฟ้อง การให้เกษตรกรต้องมาฟ้องร้องขอให้บังคับตามสัญญาเท่าที่จะเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีนั้นจึงไม่สามารถที่จะคุ้มครองเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ไม่นำคดีมาฟ้องต่อศาลได้

1.3 พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542

แม้พระราชบัญญัตินี้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรในระยะยาวและเพื่อส่งเสริมพัฒนาการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่กฎหมายดังกล่าวไม่สามารถนำมาช่วยเหลือเกษตรกรผู้ทำเกษตรพันธะสัญญาได้ เนื่องจากการซื้อขายสินค้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าต้องเป็นสินค้าเกษตรซึ่ง

คณะกรรมการตลาดกำหนด ไม่รวมถึงสินค้าเกษตรทุกประเภท ซึ่งประกอบกับการการทำเกษตรพันธะสัญญา เกษตรต้องทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามที่บริษัทกำหนด และการจำหน่ายเกษตรกรต้องจำหน่ายให้กับบริษัทหรือได้รับความยินยอมจากบริษัทก่อน ดังนั้นจึงไม่สามารถนำพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 มาใช้ควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญาให้เกิดความเป็นธรรมได้

1.4 พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553

พระราชบัญญัติสภาเกษตรกร พ.ศ.2553 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งสภาเกษตรกรขึ้น เพื่อให้สภาเกษตรกรได้มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการเกษตรของประเทศ และกำกับดูแลด้านนโยบายด้านการเกษตรของประเทศให้เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้อำนาจสภาเกษตรกรที่จะเข้ามาดูแลตรวจสอบสัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัทให้เกิดความเป็นธรรม และวิธีการแก้ไขหากเกิดปัญหาสัญญาที่ไม่เป็นธรรมขึ้น การควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญาให้มีความเป็นธรรม จึงไม่สามารถนำพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 มาใช้บังคับได้

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ไม่มีกฎหมายที่จะคุ้มครองเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญาให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง

2. องค์กรที่กำกับดูแล (Institution) เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญา จึงยังไม่มีกำหนดองค์กรที่จะกำกับดูแลการทำเกษตรพันธะสัญญา ซึ่งการกำหนดองค์กรให้มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญาให้เกิดความเป็นธรรม และควบคุมการปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถบังคับได้จริง

3. การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย (Implementation) เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญา จึงยังไม่มีกำหนดวิธีการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญ หากมีการกำหนดวิธีการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย องค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแลก็จะสามารถดำเนินการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ได้ดียิ่งขึ้น

4. กลไกการบังคับ (Mechanism) เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญา จึงยังไม่มีกำหนดกลไกการบังคับไว้ ซึ่งหากกลไกของรัฐมีความพร้อมที่จะบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยบุคคลกรของรัฐที่ต้องเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมาตรการต่าง ๆ ตามกฎหมายอย่างถ่องแท้ มีสำนึก

ในการให้บริการ มีบุคลากรเพียงพอ และหน่วยงานของรัฐต้องมีงบประมาณเพียงพอเพื่อใช้บังคับการตามกฎหมาย รวมทั้งมีความพร้อมด้านเครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่ มิฉะนั้นจะทำให้การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายขาดประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2551, หน้า 7)

5. การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายควบคุมการทำเกษตรพันธะสัญญา จึงยังไม่มีข้อกำหนดการบังคับใช้กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องมีสภาพบังคับ หากมีผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด นั่นคือต้องมีการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับการละเมิดต่อกฎหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกรงกลัว ไม่กล้าละเมิดต่อกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความระมัดระวังในการประกอบกิจการของตนมากขึ้น

วิเคราะห์ปัญหาการนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนใน พ.ศ.2558 (ค.ศ.2015) มีเป้าหมายคือ การประสานผลประโยชน์ของประเทศสมาชิก โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในเชิงลึกและกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามหลักการที่จะส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบเปิด ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ปราศจากอุปสรรคในด้านภาษีและมาตรการที่มีใช้ภาษี ซึ่งจะทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าสูงขึ้น รวมทั้งสินค้าเกษตรด้วย

ตารางที่ 2 ผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าซึ่งมีทั้งผลทางด้านบวกและด้านลบต่อ

ภาคการเกษตร

ผลกระทบทางด้านเชิงบวก	ผลกระทบทางด้านลบ
-----------------------	------------------

<ol style="list-style-type: none"> 1. มีตลาดส่งออกมากขึ้น 2. มีความสะดวกในการค้าขาย 3. ภาษีนำเข้าลดลงส่งออกได้มากขึ้น 4. ผู้ผลิตผู้ประกอบการได้ประโยชน์ 5. ปัจจัยการผลิต (นำเข้า) ราคาถูกลง (เช่น อาหารสัตว์ 6. ต้นทุนการผลิตลดลง (บางชนิด) 7. ผู้ผลิตต้องพัฒนาตนเองเพื่อการแข่งขัน 8. ย้ายฐานการผลิตเพื่อส่งออก (Relocation) 9. ผู้บริโภคในประเทศมีทางเลือกมากขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีสินค้าจากต่างประเทศมาแข่งกับผู้ผลิตในประเทศ 2. บางชนิดไม่สามารถทำได้ตามมาตรฐานต่างประเทศ 3. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น (บางชนิด) 4. กระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ หากเกษตรกรเลิกผลิตเพราะสู้ไม่ได้ 5. มีนักลงทุนจากต่างประเทศมาแข่งกับนักลงทุนไทย
--	--

(อภิชาติ พงษ์ศรีหกุลชัย, ออนไลน์ , 2553)

แม้การเปิดการค้าเสรีจะมีผลกระทบด้านลบตามตารางข้างต้น หากมีการนำการทำเกษตรพันธะสัญญาที่แก้ไขปัญหาคความไม่เป็นธรรมแล้วมาแก้ปัญหาได้ ดังต่อไปนี้

1. มีสินค้าจากต่างประเทศมาแข่งกับผู้ผลิตในประเทศ การทำเกษตรพันธะสัญญาเป็นการที่เกษตรกรตกลงทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้กับบริษัทตามวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา และบริษัทตกลงจะชำระค่าตอบแทนให้ เมื่อเกษตรกรผลิตผลผลิตทางการเกษตรออกมาก็เป็นไปตามที่บริษัทต้องการและสามารถจำหน่ายให้กับบริษัทได้ ราคาไม่ตกต่ำ แม้จะมีผลผลิตจากต่างประเทศราคาถูกลงกว่าเข้ามาก็ไม่กระทบต่อผลผลิตภายใต้การทำเกษตรพันธะสัญญา

2. บางชนิดไม่สามารถทำได้ตามมาตรฐานต่างประเทศ หากมีการทำเกษตรพันธะสัญญาฝ่ายบริษัทหรือผู้ซื้อจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือแนะนำเกษตรกรโดยการใช้ความรู้ทางเทคนิคและสนับสนุนปัจจัยการผลิต และเทคโนโลยีแก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้ตามมาตรฐานที่ต่างประเทศต้องการได้

3. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น (บางชนิด) หากบริษัทที่ต้องนำเข้าผลผลิตที่ไม่สามารถผลิตได้ในประเทศไทย หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอไปทำเกษตรพันธะสัญญากับประเทศเพื่อนบ้านแล้วนำเข้าผลผลิตทางการเกษตรดังกล่าว ก็จะทำให้บริษัทไม่ต้องซื้อผลผลิตทางการเกษตรที่มีราคาแพงตามราคาตลาดโลก จึงไม่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

4. กระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ หากเกษตรกรเลิกผลิตเพราะสู้ไม่ได้ การทำเกษตรพันธะสัญญาจะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีตลาดรองรับ เกษตรกรมีรายได้แน่นอน

จึงไม่เลิกผลิตหรือเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น และบริษัทคู่สัญญาที่มีปัจจัยการผลิตที่เพียงพอต่อการประกอบธุรกิจ สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องตามแผนการที่กำหนดไว้ ทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงทางด้านอาหาร

5. มีนักลงทุนจากต่างประเทศมาแข่งกับนักลงทุนไทย ปัญหานี้ต้องมีมาตรการทางกฎหมายมาควบคุมการลงทุนให้มีการแข่งขันที่ยุติธรรม

การศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียน ประเทศในอาเซียนมีความหลากหลายในด้านเศรษฐกิจ ควรใช้เกษตรพันธะสัญญามาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพราะประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศบรูไน คารูซาลาม ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศเหล่านี้ไม่สามารถทำเกษตรกรรมได้หรือผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ อีกทั้งประเทศมาเลเซียและประเทศฟิลิปปินส์ที่มีอุตสาหกรรมผลิตอาหารแปรรูปเหล่านี้ จึงต้องนำเข้าสินค้าเกษตรเพื่อบริโภคและเป็นปัจจัยการผลิตอาหารแปรรูป ซึ่งสินค้าจากการทำเกษตรพันธะสัญญามีข้อดีคือ เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสามารถตรวจสอบกลับไปยังแหล่งผลิตได้ ย่อมทำให้ประเทศเหล่านี้สนใจซื้อสินค้าเกษตรจากประเทศไทย ประเทศไทยจึงสามารถนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้เป็นเครื่องมือส่งออกสินค้าเกษตรไปยังประเทศเหล่านี้ได้ การใช้เกษตรพันธะสัญญามาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการนำเข้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพราะสินค้าเกษตรที่ประเทศไทยผลิตไม่ได้ หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ ซึ่งปัจจุบันก็มีการนำเข้าสินค้าเกษตรหลายประเภทจากประเทศลาว และมีการทำสัมปทานปลุกมันสำปะหลัง อ้อยโดยร่วมทุนกับรัฐบาลกัมพูชา หากมีการนำเกษตรพันธะสัญญามาทำกับประเทศลาว ประเทศพม่า ประเทศกัมพูชาและประเทศเวียดนาม ซึ่งประเทศเหล่านี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนในประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีค่าจ้างแรงงานราคาถูก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย ก็จะเป็นการช่วยเหลือให้ประชาชนในประเทศมีสินค้าเกษตรเพียงพอต่อความต้องการและไม่ต้องซื้อสินค้าเกษตรที่มีราคาแพงตามราคาตลาดโลก การใช้เกษตรพันธะสัญญาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการประกอบธุรกิจการให้บริการจัดหาคู่เกษตรกรและบริษัทที่ต้องการจะทำเกษตรพันธะสัญญา ก็จะเป็นการส่งเสริมให้ภาคเอกชนไทยสามารถประกอบธุรกิจบริการได้

จากการศึกษากฎบัตรอาเซียน แผนงานคู่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods: ATIGA) ความตกลงการลงทุนของอาเซียน(ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA)ในบทที่ 3 พบว่าหากต้องการนำ

เกษตรพันธะสัญญามาใช้ส่งเสริมการส่งออกและนำเข้าสินค้าเกษตรได้โดยอาศัยความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods: ATIGA) เนื่องจากความตกลงดังกล่าวข้อ 19(1) ได้กำหนดให้กลุ่มประเทศสมาชิกจะต้องยกเลิกอากรขาเข้าของสินค้าทุกรายการที่มีการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายใน ค.ศ.2010 (พ.ศ.2553) สำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน 6 ประเทศได้แก่บรูไน ติมูร์ ลาว อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทยและภายใน ค.ศ.2015 (พ.ศ.2558) โดยมีความยืดหยุ่นให้ถึง ค.ศ.2018 (พ.ศ.2561) สำหรับประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม จึงทำให้การค้าปราศจากอุปสรรคทางการค้าด้านภาษี ส่วนการกำจัดอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษีได้กำหนดไว้ในข้อ 40 ของความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน นอกจากนี้บทบัญญัติว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้าของพิธีการศุลกากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าที่มีการค้าขายกัน มาตรฐานกฎระเบียบทางเทคนิคและกระบวนการตรวจสอบและรับรองของประเทศสมาชิกเพื่อปรับมาตรฐานแห่งชาติของแต่ละประเทศ มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืชมาตรการเยียวยาทางการค้าเหล่านี้ล้วนแต่เป็นไปเพื่อส่งเสริมให้เกิดการค้าสินค้าที่เป็นไปโดยเสรีทั้งสิ้น และในส่วนที่ต้องการส่งเสริมการประกอบธุรกิจการให้บริการจัดหาคู่เกษตรกรและบริษัทที่ต้องการจะทำเกษตรพันธะสัญญานั้น ในความตกลงการลงทุนของอาเซียนข้อ 3(3) ครอบคลุมการเปิดเสรีการลงทุนใน 5 สาขาได้แก่ เกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ อุตสาหกรรมการผลิต และกิจการบริการที่เกี่ยวข้องกับ 5 สาขาดังกล่าวข้างต้น การประกอบธุรกิจการให้บริการจัดหาคู่เกษตรกรและบริษัทที่ต้องการจะทำเกษตรพันธะสัญญานั้นเป็นกิจการบริการที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร ภาคเอกชนของไทยจึงสามารถอาศัยความตกลงการลงทุนของอาเซียนประกอบธุรกิจดังกล่าวได้ นอกจากนี้ความตกลงการลงทุนของอาเซียนยังมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมที่เปิดเสรีการลงทุนด้านการเกษตรดังนี้ จากการศึกษาความตกลงการลงทุนของอาเซียน ข้อ 3(1) และนิยามของผู้ลงทุนในข้อ 4 ทำให้ทราบว่านักลงทุนที่ได้รับความคุ้มครองตามความตกลงที่ว่าด้วยการลงทุนอาเซียนมีทั้งนักลงทุนที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลของรัฐสมาชิก และนิติบุคคลต่างด้าวซึ่งได้ลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียนด้วย การเปิดเสรีการลงทุนดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียนได้โดยเสรี และในข้อ 5 กำหนดให้ประเทศไทยจะต้องให้การประคับคองผู้ลงทุน และการลงทุนของรัฐสมาชิกอื่น ซึ่งการอนุเคราะห์ที่ไม่ด้อยไปกว่าที่ให้แก่ผู้ลงทุนของไทย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างด้าวที่ใช้นักลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียนเข้ามาลงทุนในอาเซียนได้ด้วย แม้จะสามารถกำหนดข้อสงวนไว้ได้ แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2558 ซึ่งมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็ต้องยกเลิกข้อสงวนและเปิดเสรีการลงทุนทุกส่วน ซึ่งการเปิดเสรีทางการเกษตรก็จะทำให้นักลงทุนจากต่างประเทศสามารถเข้ามาลงทุนทำการเกษตร

ในประเทศไทยได้ ซึ่งต้องมีการแข่งขันที่เข้มข้นอาจก่อให้เกิดปัญหาการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมได้ ทั้งในเรื่องของการค้าสินค้าในความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน และในเรื่องของการลงทุน ตามความตกลงการลงทุนของอาเซียนก็ไม่ได้กล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายที่จะมาควบคุมการค้าสินค้าเสรีให้เกิดความเป็นธรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่สำคัญมาก

รองศาสตราจารย์ ดร.ลาวัณย์ ถนัดศิลป์กุลได้เสนอว่า อาเซียนต้องมีกฎหมายแข่งขันทางการค้า ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากอาเซียนมีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาค จึงต้องมีกฎหมายและสถาบันที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินงานการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนในตลาดอาเซียน การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างรัฐบาล ผู้บริโภค ผู้ผลิต ก่อให้เกิดความต้องการกฎเกณฑ์ที่มีความเข้มแข็ง กล่าวคือวิธีการขั้นตอนการใช้งานได้จริงในการแข่งขันและสิ่งสำคัญที่ที่รัฐบาลควรที่จะกำหนดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ดังนั้นกฎหมายแข่งขันทางการค้าจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกำหนดการแข่งขันที่เป็นธรรมอันเป็นการสอดคล้องกับการค้าเสรีที่มุ่งเน้นความเป็นกลางและไม่เลือกปฏิบัติ นั่นเอง

2. ในระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีอาเซียนนั้น การผูกขาดและการดำเนินการทางธุรกิจที่เข้มงวดเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการอย่างยิ่ง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นการบิดเบือนราคาตลาดและเป็นการขัดขวางประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรนั่นเอง ดังนั้นจึงมีการเรียกร้องให้มีความสามารถในการแข่งขันเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้เข้ามาใหม่ในตลาดมีความเป็นอิสระและมีภาวะความกดดันที่เหมาะสมและสมดุลกับอำนาจและโครงสร้างของตลาดอาเซียน และจุดมุ่งหมายของความสามารถในการแข่งขันและการไม่บิดเบือนการแข่งขันนั้นก็เพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคและเพิ่มผลผลิตของผลิตภัณฑ์ ที่มีราคาต่ำนั่นเอง นอกจากนี้ กฎหมายแข่งขันทางการค้าจะคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลักทั้งนี้เพื่อความมั่นคงทางสังคมและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้บริโภคนั่นเอง นอกจากนี้กฎหมายแข่งขันทางการค้าช่วยยังได้เพิ่มประโยชน์แก่ผู้บริโภคและช่วยให้ธุรกิจขนาดกลางและเล็กสามารถแข่งขันได้อย่างเท่าเทียมกันได้ในตลาดเศรษฐกิจภูมิภาคได้นั่นเอง (Thanadsillapakull Lawan, 2010, p. 424)

การมีกฎหมายแข่งขันทางการค้าสอดคล้องกับแผนงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ข้อปีหนึ่ง (B1) นโยบายการแข่งขัน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการแข่งขันอย่างยุติธรรม แต่ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานอย่างเป็นทางการของอาเซียนทำหน้าที่ประสานงานด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแข่งขันในภูมิภาค ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับอาจารย์ลาวัณย์ ถนัดศิลป์กุลที่จะนำกฎหมายกฎหมายแข่งขันทางการค้ามาใช้

ควบคุมการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน แต่เนื่องจาก
กฎหมายการแข่งขันทางการค้ามีหลายรูปแบบ จึงมีปัญหาว่าจะนำกฎหมายการแข่งขันทางการค้า
รูปแบบใดมาใช้จึงจะเหมาะสมกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

SPU CHONBURI